

Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí

Barbora Kaplanová

Ekonomické nástroje ochrany ŽP

- jde o **opatření finanční povahy**, tedy opatření, při nichž dochází k akumulaci, alokaci, redistribuci a/nebo užití peněžní masy
- jejich **cílem je přispět k ochraně životního prostředí**
- k jejich realizaci může docházet **jak ve veřejné sféře, tak i ve sféře soukromé**
- jejich **primárním účelem je buď ovlivňování chování** regulovaného subjektu, **nebo zajištění** disponibilních finančních **prostředků** k provádění opatření na ochranu životního prostředí, případně obojí
- **váží se zásadně k právem dovolenému** (ať mlčky či výslovně) **způsobu chování** - nejde o tresty (účelem není sankcionovat protiprávní jednání)

Ekonomické nástroje ochrany ŽP

- působí prostřednictvím tržního mechanismu
- umožňují volbu mezi nástrojem a snížením negativního vlivu na ŽP
- zohledňují rozdílné (mezní) náklady na snížení znečišťování
- nejsou příliš administrativně náročné (x normy a limity)
- efektivní způsob internalizace externích nákladů

Externality

- mikroekonomické tržní selhání
- vedlejší nezamýšlené efekty určité činnosti, které pozitivně nebo negativně ovlivňují ostatní ekonomické subjekty, přičemž tyto subjekty za ně neplatí, nebo jim není placeno
- externality jsou statky, které neprocházejí trhem
- společensky efektivním řešením není úplné zamezení vzniku externalit, ale zahrnutí soukromých i společenských nákladů do rozhodování subjektů
= internalizace externalit

Možnosti internalizace externalit

- Pigouovská (Pigouviánská) daň
(resp. Pigouovská dotace)
- Coasův teorém (coasovská vyjednávání)
- státní zásahy (limity, jiná omezení)
- obchodovatelná emisní povolení

Klasifikace ekonomických nástrojů (podle OECD)

- poplatky za znečištění ŽP
- poplatky za používání přírodních zdrojů
- uživatelské poplatky
- daně
- sankční platby
- daňové úlevy
- finanční podpory
- a další

Poplatky v ČR

- za znečišťování ovzduší
- za ukládání odpadu
- za vypouštění odpadních vod
- za odběr pozemních vod
- z vydobytých nerostů
- z dobývacího prostoru
- za výrobu a dovoz látek poškozujících ozonovou vrstvu
- za odnětí lesní a zemědělské půdy
- recyklační poplatek
- za likvidaci autovraků

Poplatky za znečišťování ovzduší

- Zákon č. 86/2002 Sb. O ochraně ovzduší (sazby poplatků uvedeny v příloze)
- plátcí jsou provozovatelé stacionárních zdrojů znečištění
- příjemcem je SFŽP u velkých a středních zdrojů, obce u malých zdrojů (velikost se určuje podle tepelného výkonu)
- zpoplatněny jsou tuhé znečišťující látky, oxid siřičitý, oxidy dusíku, těkavé organické látky, těžké kovy, dále brom, chlor, fluor, azbest a některé další

Sazby poplatků za znečištění ovzduší

Znečišťující látka	Sazba (Kč/t)
Tuhé znečišťující látky	3 000
Oxid siřičitý	1 000
Oxidy dusíku	800
Těkavé organické látky	2 000
Těžké kovy a jejich sloučeniny	20 000
Oxid uhelnatý	600
Amoniak	1 000
Methan	1 000
Polycyklické aromatické uhlovodíky	20 000

Znečišťující látka	Sazba (Kč/t)
Třída I	20 000
Třída II	10 000

Poplatky za ukládání odpadu

- poplatky za komunální odpad v režii obce, pouze dána max. částka, nejčastější formou místní poplatky (500 Kč ročně)
- poplatky za uložení odpadů – dvě složky
  - základní – příjemcem obec, 500 Kč za tunu (komunální odpad), resp. 1 700 Kč za tunu (nebezpečný odpad)
  - riziková – příjemce SFŽP, 4 500 Kč za tunu

Poplatky za vypouštění odpadních vod

- poprvé zavedeny v roce 1966
- upraveny tzv. Novým vodním zákonem (254/2001 Sb.)
- platí se při překročení hmotnostního a koncentračního limitu
- sazba za kg podle druhu látky (od 0,5 Kč za kg pro rozpuštěné anorganické soli po 20 000 Kč za kg u rtuti)
- u podzemních vod se platí paušálně (3 500 Kč), příjemcem je příslušná obec

Poplatky za odběr podzemních vod

- charakter platby za čerpání přírodního zdroje
- 50% příjmem státního rozpočtu, 50% příjmem SFŽP
- sazba 2 Kč za m³ (zásobování pitnou vodou),
2 Kč za m³ (ostatní účely)

Poplatky z dobývacího prostoru a vydobytých nerostů

- úhrady z dobývacího prostoru – příjem příslušné obce,
sazba 100 – 1 000 Kč za hektar
- úhrady z vydobytých nerostů – příjemcem SFŽP (75%)
a státní rozpočet (25%)
- sazba max. 10% tržní ceny

Poplatky za výrobu a dovoz látek poškozujících ozonovou vrstvu

- látky poškozující ozónovou vrstvu – freony
- upravuje zákon o ovzduší, sazba 400 Kč za tunu regulované látky
- příjemce SFŽP
- nutno využít o ochraně ozónové vrstvy
- nepodléhají látky použité jako suroviny pro další výrobu, nebo pro ochranu zdraví a života

Poplatky za odnětí lesní a zemědělské půdy

- podle zákona o ochraně zemědělského půdního fondu, resp. zákona o lesích
- v zahraničí málo využíván
- poměrně složité stanovení sazeb (podle příloh příslušných zákonů)
- 40% poplatku je příjmem příslušné obce, zbylých 60% je příjmem SFŽP

Recyklační poplatky

- od roku 2005 na základě povinnosti výrobců zajistit likvidaci starých elektrospotřebičů
- sazba od 1 Kč (mobil) po 300 Kč (chladnička)

Poplatky za likvidaci autovraků

- od roku 2009
- sazba v závislosti na emisních limitech (3 – 10 tis. Kč)
- příjemcem SFŽP

Výnosy poplatků v roce 2007

NÁZEV POPLATKU	Částka v tis. Kč
Poplatky za vypouštění látek do ovzduší	507 974
Poplatek za vypouštění odpadních vod do vod povrchových	355 216
Poplatek za vypouštění odpadních vod do vod podzemních	695
Poplatek za odebrané množství podzemní vody	721 210
Platby za odběr povrchových vod	2 575 000
Poplatek za ukládání odpadů – základní	1 717 325
Poplatek za ukládání odpadů – rizikový	114 447
Úhrady z dobývacího prostoru	15 496
Úhrady za vydobyté nerosty	657 813
Platby za odnětí půdy – Zemědělský fond (rok 2006)	517
Platby za odnětí lesních pozemků (rok 2006)	85

Ekologizace daňové soustavy

- daň z přidané hodnoty
- spotřební daně
- daň z příjmů
- daň z nemovitosti
- silniční daň
- daň dědická, darovací a daň z převodu nemovitostí

Definice ekologické daně

- Kubátová: daně, které byly primárně zavedeny za účelem omezování existence negativních externích efektů ovlivňujících životní prostředí
- OECD: každá nevázaná platba vládě uvalená na daňový základ, který je považovaný za významný z hlediska životního prostředí
- další pohledy: např. podle použití výnosů na ekologické projekty

Funkce ekologických daní

Funkce daní obecně

- alokační, redistribuční, fiskální, stabilizační

Funkce ekologických daní (Moldan)

- získání dodatečných finančních prostředků
- pozitivní působení na změnu chování ekonomických subjektů

Ekologická daňová reforma v Německu

- začátek 1.4.1999
- poté každoroční mírné zvedání sazeb po dobu čtyř let

Zdaněny

- pohonné hmoty (3,07 centu na litr)
- lehký topný olej (2,05 centu na litr)
- zemní plyn (0,164 centu na kWh)
- zkapalněný topný plyn (12,78 EUR na 1000 kg)
- elektrická energie (1,02 centu na kWh)

Ekologická daňová reforma v Německu

	Daň do 31.3.99	Daň po 1. stupni EDR 1.4.99	Daň po 2. stupni EDR 1.1.00	Daň po 3. stupni EDR 1.1.01	Daň po 4. stupni EDR 1.1.02	Daň po 5. stupni EDR 1.1.03	Podíl ek. daně 2003
Elektrický proud (cent/kWh)	---	1,02	1,28	1,54	1,8	2,05	2,05
Pohonné hmoty							
Nafta (cent/litr)	31,70	34,77	37,84	40,91	43,98	47,04	15,34
Benzín (cent/litr)	50,11	53,18	56,18	59,32	62,39	65,45	15,34
Zemní plyn (cent/litr)	6	7	7	8	8	8	2
Zkapalněný plyn (cent/litr)	6	7	7	7	8	8	2
Topné látky							
Lehký topný olej (cent /litr)	4,09	6,14	6,14	6,14	6,14	6,14	2,05
Těžký topný olej (cent /kg)	1,53	1,53	1,79	1,79	1,79	2,5	0,97
Zemní plyn (cent/kWh)	0,18	0,344	0,344	0,344	0,344	0,55	0,37

Ekologická daňová reforma v Německu

- dobře připravený koncept – postupné zavádění, výjimky pro objektivně energeticky náročné výroby, veřejnou dopravu, další úlevy
- ekologická finanční reforma – odstranění některých environmentálně škodlivých dotací
- dopady v oblasti životního prostředí: snížení spotřeby benzínu, růst počtu osob přepravených v hromadné dopravě, růst počtu automobilů poháněných plynem...
- výnosy použity ke snížení sazeb sociálního pojištění

Teorie dvojité (dvojí) dividendy

- cílené použití příjmů z ekologických daní, nejčastěji ke snížení daňového zatížení práce (snížení sociálního pojištění)
- pozitivní efekt v oblasti životního prostředí i v oblasti zaměstnanosti

=> ekologická daňová reforma příjmově neutrální

Sporné body teorie dvojí dividendy

- protichůdné působení fiskálního a ekologického cíle
- důležitá cenová elasticita poptávky po práci
(pokud je poptávka po práci cenově neelastická, bude efekt zdanění na snížení nezaměstnanosti velmi malý)
- přesun firem do zahraničí => zvýšení nezaměstnanosti
- nebylo prokázáno, zda „druhá“ dividenda existuje
- Německo – i přes použití výnosů v oblasti sociálního pojištění pojistná sazba rostla

=> nepochopení veřejností, úvahy o nevázáni budoucích příjmů

Ekologické daně v ČR

- poplatky za znečištění ovzduší
  - poplatky za vypouštění odpadních vod
  - poplatky za ukládání odpadů na skládky
  - další poplatky
-
- spotřební daň z pohonných hmot
  - silniční daň
  - dálniční známky?

Ekologická daňová reforma v ČR

- daně k ochraně životního prostředí
zákon o soustavě daní (212/1992 Sb.)
- pravidelně v Programovém prohlášení Vlády
- specifikum ČR – energeticky náročná výroba
- návrh z roku 2001 – po vzoru německé EDR
- návrh z roku 2005 – daň z energií, daň z držby aut
(nenavržena daň z pohonných hmot)
- směrnice EU (2003/96/ES) o zdanění energetických produktů a energie

Návrhy EDR

Rok 2001

- bezolovnatý benzín 10,84 Kč/l => 17 Kč/l (o 60%)
- nafta 8,15 Kč/l => 14 Kč/l (o 70%)
- elektrická energie 11 Kč/MWh => 77 Kč/MWh

Rok 2005

- elektrická energie až 200 Kč/MWh (v roce 2007)
- daň z motorových vozidel (místo silniční daně)
  - u osobních vozů podle roku výroby a spotřeby
  - u nákladních podle EURO normy, počtu náprav a hmotnosti
  - os. auto z roku 1992 spotřeba 7,5 l/100km – 5 300 Kč
  - os. auto z roku 2003 spotřeba 8,2 l/100km – 3 200 Kč

EDR v ČR – aktuální stav

- „Topolánkova“ vláda – od 1.1.2008 výnosově neutrální EDR
- celkem 3 fáze
- **1. fáze**
  - komplexní implementace Směrnice (2003/96/ES)
  - součást širší reformy veřejných financí
  - zdanění pevných paliv (8,5 Kč/GJ), zemního plynu (30,6 Kč/MWh), elektřiny (28,3 Kč/MWh)
  - výjimky – zemní plyn pro vytápění domácností, zemní plyn v dopravě, ekologicky šetrná energie a další
  - „zatím“ není výnosově neutrální

EDR v ČR – aktuální stav (pokračování)

➤ 2. fáze

- v letech 2010 – 2013
- zdanění energetických produktů a elektřiny
- revize stávajících energetických nástrojů
- návrh do poloviny roku 2008

➤ 3. fáze

- v letech 2014 – 2017
- není blíže specifikována

Chcete vědět víc?

- **Moldan: Ekonomické aspekty ochrany životního prostředí**
- **x Čamrdová (ed.): Ekonomie a životní prostředí**
- Viturka: Environmentální ekonomie
- Šauer: Základy ekonomiky životního prostředí
- <http://www.czp.cuni.cz/ekoreforma/>
- <http://www.foes.de/>
- Směrnice 2003/96/EC
(Taxation of energy products and electricity)

Děkuji za pozornost.

Otázky?